

Peggy Schyns, Margreet Nuus

Cynizm polityczny i spójność społeczna w Europie i Stanach Zjednoczonych

Polityka i Społeczeństwo nr 5, 109-123

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Peggy Schyns, Margreet Nuus

CYNIZM POLITYCZNY I SPÓJNOŚĆ SPOŁECZNA W EUROPIE I STANACH ZJEDNOCZONYCH

Wprowadzenie

Cynizm polityczny jako przedmiot badań ponownie zainteresował politologów w latach 90. XX wieku, kiedy w wielu stabilnych demokracjach odnotowano obniżający się poziom zaufania do polityki i polityków. Obawiano się między innymi, że cynizm polityczny może przełożyć się na niższy stopień spójności społecznej. Jeśli bowiem ludzie są przekonani, że polityka to „brudny interes”, może brakować im motywacji, zarówno by w niej uczestniczyć, jak i obdarzać zaufaniem innych ludzi (Rothstein 2003). Zagadnienie spójności społecznej przyciągało również uwagę z tego względu, że w polityce ekonomicznej i społecznej doszło do widocznych przesunięć w kierunku rozwiązań neoliberalnych (Jenson 1998).

W tym artykule zajmiemy się przede wszystkim próbą odpowiedzi na pytanie, czy cynizm polityczny rzeczywiście ma związek z obniżeniem poczucia spójności społecznej. Posłużymy się w tym celu danymi sondażowymi zgromadzonymi dla trzech krajów europejskich oraz dla Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej. Jeśli chodzi o państwa europejskie, wybieramy Holandię jako przykład kraju Europy Zachodniej. Polska i Słowenia zostały natomiast wybrane jako przykłady państw wschodnioeuropejskich. Naszym drugim celem jest stwierdzenie, czy związki zachodzące między cynizmem a spójnością są takie same czy różne w tych czterech badanych krajach.

Dotychczasowe ustalenia na temat związku między cynizmem politycznym a spójnością społeczną na podstawie literatury

Większość literatury dotyczącej związków między cynizmem politycznym a spójnością społeczną skupia się albo na zależnościach między

zaufaniem i uczestnictwem w polityce, albo na zależnościach między poziomem zaufania do rządu a poziomem zaufania w ogóle. Norris (1999) wskazuje na przykład na istnienie niezbyt silnej korelacji między poziomem zaufania do rządu a skłonnością do angażowania się w działania kontestacyjne. Według Citrina i Luksa (2001) z kolei nie ma żadnego związku między poziomem zaufania a uczestnictwem w wyborach. Newton (1999) odnotowuje związek między poziomem zaufania do polityki a poziomem zaufania w ogóle, ale nie jest to związek zbyt wyraźny. Rothstein (2003) odnajduje natomiast słabą pozytywną korelację między poziomem uogólnionego zaufania a poziomem zaufania do instytucji. W przeglądowej pracy Leviego i Stokera (2000: 493) pojawia się zaś wniosek, że „należy poddać empirycznej weryfikacji pytanie, czy zaufanie do rządu wpływa pozytywnie na zaufanie społeczne i wspiera tendencję do kooperatywnych zachowań, które sprzyjają demokracji i czy zaufanie społeczne jest warunkiem koniecznym demokracji”.

Niewiele prac zajmuje się empirycznym badaniem relacji między poszczególnymi aspektami spójności społecznej i cynizmu politycznego. Brehm i Rahn (1997) analizują na przykład związku między poziomem aktywności obywatelskiej, poziomem zaufania do innych ludzi i poziomem zaufania do rządu. Ich zdaniem, poziom zaufania do rządu nie ma specjalnie wyraźnego przełożenia na poziom aktywności obywatelskiej, natomiast poziom zaufania do instytucji bardzo silnie przekłada się na poziom uogólnionego zaufania w społeczeństwie. Poziom uogólnionego zaufania wpływa ponadto pozytywnie na poziom zaufania do rządu, podczas gdy związek z poziomem aktywności obywatelskiej jest w tym przypadku negatywny. Analizy te prowadzą autorów do wniosku, że powiązania między aktywnością obywatelską a uogólnionym zaufaniem mają charakter zwrotny, podczas gdy ich oddziaływanie na zaufanie do rządu jest sprzeczne. Kaase (1999) badał związki między poziomem uogólnionego zaufania, poziomem zaufania do polityki i udziałem w niezinstytucjonalizowanych formach działań politycznych. Odkrył, że istnieje słaby pozytywny związek między poziomem uogólnionego zaufania i poziomem zaufania do polityki. Związek między uogólnionym zaufaniem a udziałem w polityce okazuje się zaś negatywny, tzn. niższy poziom zaufania przekłada się na wyższe prawdopodobieństwo zaangażowania się w działania polityczne.

Z uwagi na to, że cynizm polityczny jest atrybutem mierzonym na poziomie jednostkowym, a spójność społeczną mierzy się jako cechę grup społecznych, badanie ich wzajemnych związków rodzi szereg problemów metodologicznych. Przyjrzyjmy się tej kwestii z punktu

widzenia pomiarów jednostkowych. Cynizm polityczny mierzony na poziomie jednostkowym odniesiemy do stopnia spójności społecznej przejawiającego się w skłonności do podejmowania działań kooperacyjnych. Spójność społeczną potraktujemy więc jako charakterystykę grupową, która jest przypisana jednostce.

Idąc za Rothsteinem (2003) i Della Portą (2000), stawiamy tezę, zgodnie z którą cynizm polityczny powoduje obniżenie poczucia spójności społecznej. W uzasadnieniu stwierdzamy, że obywatelom, których cechuje cynizm polityczny, brakuje motywacji do angażowania się w działania polityczne i prospołeczne. Mają oni także mniejsze zaufanie do innych ludzi.

Cynizm polityczny i spójność społeczna – analiza pojęć

Cynizm polityczny

W zgodzie z Kanterem i Mirvisem (1989) uznajemy, że cynizm jest czymś innym niż sceptycyzm, ponieważ osobę sceptyczną można przekonać do dobrych intencji w polityce, podczas gdy cynika – nie. Uważamy również, iż cynizm nie jest tym samym co brak zaufania do polityki i polityków. Brak zaufania wiąże się bowiem zasadniczo z negatywnie ukierunkowaną orientacją oceną, która może być przydatna z punktu widzenia „zdrowia” całego systemu – demokracjom nie wychodzi na dobre, jeśli opierają się tylko na „naiwnych” obywatelach (zob. Hardin 1999). Cynizm wiąże się natomiast z silną, antagonistycznie zabarwioną nieufnością i pogardą dla innych ludzi. Charakterystyczne dla postawy cynika jest także odczucie gniewu i wrogości. Do głównych składników tej postawy należy również egocentryzm (Eisinger 2000). Cechy te nie są korzystne z punktu widzenia całego społeczeństwa. Z kolei cynizm odróżnia się też od alienacji politycznej; jest on zazwyczaj postrzegany jako jej aspekt (zob. Finifter 1970). Sądzymy ponadto, że cynizm nie jest zupełnie tożsamy z poczuciem wyobcowania, które jest typowe dla alienacji. Cynik może bowiem angażować się w politykę, a człowiek politycznie wyobcowany – z definicji nie. Podsumowując, cynizm różni się od pokrewnych pojęć stopniem nasycenia emocjami i ich („kwaśnym”) zabarwieniem. Jego efekty społeczne mogą być negatywne.

Analizując pojęcie cynizmu politycznego, wyróżnimy jego trzy składowe: (1) podmiot; (2) przedmiot i (3) ukierunkowanie. Podmiotem cynizmu politycznego jest jednostka. Jego przedmiotem są politycy, instytucje polityczne i system polityczny jako całość. Przedmiotom tym

przypisywana jest albo (nie)kompetencja, albo (nie)moralność. Cynizm jest pewną postawą, a zatem można w nim wyróżnić elementy ocenne, które mają charakter poznawczy i afektywny. Podsumowując, definiujemy cynizm polityczny jako postawę jednostkową, na którą składa się przekonanie o niekompetencji i niemoralności polityków, instytucji politycznych i/lub systemu politycznego jako całości.

Spójność społeczna

Według Maxwella spójność społeczna „polega na wytwarzaniu uwspólnionych wartości i wspólnot interpretatywnych, zmniejszaniu nierówności w dystrybucji bogactwa i dochodów oraz na wytwarzaniu ogólnego przekonania, że jednostki są integralną częścią pewnego projektu zbiorowego, stoją w obliczu podobnych wyzwań i przynależą do tej samej wspólnoty” (cyt. w: Jenson 1998: 3). Dekker określa z kolei spójność społeczną jako „wzajemne związki między obywatelami, sieciami obywateli i ich rzeczywistą oraz normatywną integrację ze społeczeństwem” (Dekker 2003: 10). Zgodnie z definicją Chana i in. (2006: 290), „spójność społeczna dotyczy stopnia pionowych i poziomych interakcji zachodzących między członkami danego społeczeństwa i może być opisana za pośrednictwem pewnego zbioru postaw i norm, wśród których znajduje się zaufanie, poczucie przynależności, chęć uczestnictwa i niesienia pomocy, a także odpowiadające tym cechom i postawom wzorce zachowań”. Na bazie tych i innych definicji można wyodrębnić pewne cechy wspólne: spójność społeczna ma związek ze zorganizowanymi, dobrowolnymi relacjami, w jakie wchodzi z sobą obywatele; związki te są korzystne z punktu widzenia całego społeczeństwa; związki te są oparte na poczuciu zaufania i przynależności.

W naszym badaniu korzystamy z koncepcji Hirschmana, używając kategorii „wyjścia” (*Exit*), „głosu” (*Voice*) i „lojalności” (*Loyalty*) do zoperacjonalizowania spójności społecznej na poziomie jednostkowym (Hirschman 1970). „Wyjście” jest opcją trudną do zrealizowania w przypadku systemów politycznych. Jej wybór oznaczałby *de facto* opuszczenie granic państwa. Dlatego decydujemy się wykluczyć tę opcję z operacjonalizacji. „Głos” i „lojalność” uznajemy natomiast za odpowiedniki „partycypacji” i „zaufania”, które są elementami definicji pojęcia spójności społecznej. Opcja „głosu” oznacza udział w debatach publicznych, dyskusjach i zaangażowanie w dialog (Hemerijck 2002), które może być realizowane w formie różnych działań politycznych i społecznych. Opcję „lojalności” cechuje z kolei mieszanina zaufania do innych, solidarności i dumy z przynależności do własnego narodu. Spójność społeczna w na-

szej definicji będzie więc obejmować wykazywane przez jednostkę cechy typowe dla tak określonych opcji „głosu” i „lojalności”. A zatem, im bardziej jednostka jest zaangażowana i czuje się zaangażowana w życie społeczne, tym bardziej jest „społecznie spójna”.

Dane, wskaźniki i metoda badania

Z uwagi na to, że istniejące skale nie są w pełni adekwatne do zaproponowanej przez nas definicji problemu, istnieje potrzeba testowania nowych możliwości pomiaru cynizmu politycznego (zob. Schyns, Nuus and Dekker 2005). Do czasu zaproponowania nowych wskaźników z konieczności korzystamy z miar dotychczas obowiązujących, przy świadomości, że nie są one optymalne. Do naszego badania użyjemy zatem następujących baz danych: w przypadku Holandii będzie to „Dutch Parliamentary Election Studies” ([DPES] – Badanie Wyborów Parlamentarnych w Holandii), w przypadku Polski i Słowenii będzie to „European Social Survey” ([ESS] – Europejski Sondaż Społeczny), w przypadku Stanów Zjednoczonych AP będzie to natomiast zbiór „National Election Studies” ([NES] – Narodowe Badania Wyborcze).

Jako wskaźników cynizmu politycznego użyjemy następujących wskazań z bazy DPES: (1) „Politycy świadomie obiecują więcej niż mogą zrealizować”, (2) „Ministrowie i sekretarze stanu zajmują się głównie realizacją własnych interesów” i (3) „Do parlamentu można się łatwiej dostać dzięki koneksjom niż osobistym zaletom”. Opcje odpowiedzi: „W pełni się zgadzam”/„Zgadzam się”/„Nie zgadzam się”/„Zupełnie się nie zgadzam”. Na podstawie tych wskaźników został stworzony indeks obejmujący wartości od 3 to 12, przy czym „12” oznacza najwyższy poziom cynizmu politycznego.

Z bazy danych ESS wykorzystujemy następujące wskaźniki cynizmu politycznego: „Proszę określić w skali 0–10 stopień, w jakim ma Pan/i zaufanie do tych instytucji, które teraz wymienię (przy czym „0” oznacza, że nie ma Pan/i zaufania do tej instytucji, a „10” oznacza, że ma Pan/i pełne zaufanie: (1) parlament, (2) politycy. Skonstruowany przez nas indeks obejmuje wartości od 0 do 10.

Z bazy NES wykorzystujemy cztery wskaźniki cynizmu politycznego: (1) „W jakiej mierze, Pana/i zdaniem, można mieć zaufanie, że rząd w Waszyngtonie robi to, co jest słuszne?” („Raczej zawsze”/„Przez większość czasu”/„Tylko czasem”), (2) „Uważa Pan/i, że urzędnicy rządowi marnują bardzo dużo pieniędzy, które płacimy w podatkach, marnują trochę tych pieniędzy czy nie marnują ich wiele?” („Marnują dużo”/„Marnują trochę”/„Nie marnują wiele”), (3) Powiedziałyby

Pan/powiedziałyby Pani, że rządem steruje duży biznes we własnym interesie czy raczej że rząd rządzi dla dobra wszystkich obywateli?” („Rząd jest sterowany przez duży biznes”/„Rząd rządzi dla dobra wszystkich obywateli”) oraz (4) „Czy uważa Pan/i, że wielu ludzi w rządzie jest skorumpowanych, niezbyt wielu, czy rzadko który członek rządu jest skorumpowany?” („Wielu ludzi w rządzie jest skorumpowanych”/„Niewielu ludzi w rządzie jest skorumpowanych”/„Rzadko który człowiek w rządzie jest skorumpowany”. Indeks skonstruowany przez nas obejmuje wartości od 4 do 11.

Jeśli chodzi o spójność społeczną, opcja „głosu” obejmuje wskaźniki uczestnictwa (partycypacji) w życiu społecznym i politycznym. Opcja „lojalności” została natomiast podzielona na komponent, który obejmuje „patriotyzm/ksenofobię” w wymiarze obywatelskim i „uogólnione zaufanie do innych” w wymiarze społecznym. Z uwagi na to, że w badaniu DPES 2002 nie ma pytań możliwych do wykorzystania w tym wymiarze, korzystamy z danych badania DPES 1998. Przegląd wskaźników opcji „głosu” i opcji „lojalności” znajduje się w tabelach 1–3. Wskaźniki spójności społecznej kodowano w kierunku od niższych do wyższych wartości.

Ponieważ większość zmiennych miała charakter porządkowy, obliczony został współczynnik „rho” Spearmana oraz „d” Somersa dla korelacji dwuczynnikowych. Współczynnik „rho” Spearmana jest miarą symetryczną, natomiast współczynnik „d” Somersa jest miarą niesymetryczną. Ten drugi może być zatem używany w celu zbadania wpływu cynizmu politycznego na spójność społeczną, a także do stwierdzenia, czy spójność społeczna ma wpływ na poziom cynizmu politycznego.

Omówienie wyników

Wynikające z badań „World Values Survey” (Światowy Sondaż Wartości) (1981–1999) trendy obrazujące kształtowanie się poziomu cynizmu politycznego i spójności społecznej wykazują spadek udziału ludzi, którzy w ogóle nie mają zaufania do parlamentu w Holandii. Wskazują natomiast na pogłębianie się braku zaufania do parlamentu w Słowenii, Stanach Zjednoczonych i zwłaszcza w Polsce. Przyglądając się absolutnemu poziomowi spójności społecznej, Adam (2005) stwierdził, że Holandię i kraje skandynawskie cechuje najwyższy poziom spójności społecznej, kraje anglosaskie i inne państwa Europy Zachodniej zajmują drugą pozycję, Słowenia – należy do grupy trzeciej, podczas gdy Polska mieści się w ostatniej grupie wyodrębnionych krajów.

Jeśli spojrzymy na związek między cynizmem a spójnością w aspekcie „lojalności” dla przypadku holenderskiego (tabela 1), zobaczymy, że cynizm pozostaje w słabej korelacji ze wskaźnikami takimi jak członkostwo w organizacji pozarządowej lub jej wspieranie oraz aktywność w ramach takich organizacji. Cynizm polityczny wykazuje negatywny związek ze wskaźnikiem przynależności do partii politycznej i udziałem w wyborach. Podobnie jest w przypadku innych zmiennych dotyczących partycypacji politycznej. Na podstawie wartości współczynnika „d” Somersa można stwierdzić, że opcja „głosu” wywiera silniejszy wpływ na poziom cynizmu niż na odwrot.

Najsilniejsze korelacje występują między wskaźnikami opcji „lojalności”. Wszystkie wskaźniki „patriotyzmu/ksenofobii” wykazują słabą lub średnią korelację z cynizmem. Jest ciekawe, że cynizm polityczny okazuje się pozytywnie skorelowany z patriotyzmem: im bardziej cyniczny jest obywatel Holandii w stosunku do polityki, tym bardziej jest on patriotyczny. Wskaźniki ksenofobii także wykazują silne powiązania z cynizmem. Osoby cyniczne są mniej „lojalne” w stosunku do obcych (cudzoziemców) niż osoby niecyniczne. Cynizm polityczny jest negatywnie skorelowany z uogólnionym zaufaniem. Wpływ uogólnionego zaufania na cynizm polityczny jest przy tym większy niż efekt wywierany odwrotnie.

Tabela 1. Związki między cynizmem politycznym (CP) a spójnością społeczną (SS) w Holandii

Komponent	Zmienna zależna spójność społeczna	Korelacja z cynizmem politycznym rho Spearmana	Korelacja z cynizmem politycznym d Somersa Zal. SS (Zal. CP)
1	2	3	4
„Głos”/ Partycypacja	<i>Członkostwo w organizacjach/ Dobrowolna praca</i>		
	Członek lub sympatyk organizacji	-.109**	-.090** (-.084**)
	Intensywność zaangażowania na rzecz organizacji	-.075**	-.047** (-.090**)
	Aktywność w związku z życiem miejscowości, wspólnoty sąsiedzkiej	-.034	-.015 (-.034)
	Aktywność w związku z interesami kraju lub problemami globalnymi	-.068*	-.030* (-.130*)
<i>Członek partii politycznej/ Udział w wyborach</i>			
	Członkostwo w partii politycznej	-.068**	-.029** (-.161**)
	Udział w wyborach	-.109**	-.025** (-.315**)

1	2	3	4
	<i>Partycypacja polityczna</i>		
	Słuchanie radia, oglądanie telewizji, sięganie po gazetę w związku z zaangażowaniem w politykę	.027	.006 (.022)
	Zgłaszanie spraw do partii politycznej, organizacji	.011	.001 (.003)
	Uczestnictwo w spotkaniu/debacie organizowanej przez rząd	-0.063*	-0.029* (-.089*)
	Kontakt z politykiem lub urzędnikiem administracji państwowej	-.039	-.020 (-.065)
	Udział w akcji obywatelskiej	-.029	-.013 (-.078)
	Udział w demonstracji	-0.068**	-0.037** (-.169**)
	Wykorzystanie Internetu/e-maila/SMS-a dla działań politycznych	-.018	-.009 (-.040)
	Wystawienie w oknie plakatu/reklamy wyborczej	.010	-.001 (-.009)
	Próba przekonania innych	-.022	-.011 (-.040)
	Wsparcie finansowe	-0.077**	-0.021** (-.260**)
	Udział w konwentach	-.029	-.008 (-.152)
<i>„Lojalność”</i>	<i>Patriotyzm/Ksenofobia 1998***</i>		
	Ważne, by uczyć dzieci patriotyzmu	.165**	.145** (.153**)
	Każdy Holender powinien szanować nasze symbole narodowe	.098**	.099** (.116**)
	Nasza opieka społeczna nie jest dla cudzoziemców	-.260**	-.178** (-.220**)
	Cudzoziemcy stanowią zagrożenie dla naszej kultury	-.303**	-.235** (-.243**)
	Młodzież powinna nauczyć się samokontroli i determinacji	-.177*	-.135** (-.164**)
	Cudzoziemcy nadużywają opieki społecznej bardziej niż Holendrzy	-.286**	-.218** (-.225**)
	Dzieci powinny nauczyć się posłuszeństwa i szacunku dla władzy	-.203**	-.166** (-.181**)
	Różnice między grupami etnicznymi są naturalne	-.144**	-.107** (-.116**)
	<i>Uogólnione zaufanie do ludzi</i>		
	Nie można ufać/ludziom można ufać	-.257**	-.173** (-.303**)

Źródło: DPES 2002 i 1998; * p < 0.05; ** p < 0.01 wyróżnione tłustą czcionką.

*** Patrz s. 114.

**Tabela 2. Związki między czynizmem politycznym (CP)
a spójnością społeczną (SS) w Polsce i Słowenii**

Komponent	Polska			Słowenia	
	Korelacja z czynizmem politycznym rho Spearmana	Korelacja z czynizmem politycznym d Somersa (Zal. CP)	Korelacja z czynizmem politycznym rho Spearmana	Korelacja z czynizmem politycznym d Somersa (Zal. SS)	Korelacja z czynizmem politycznym rho Spearmana (Zal. CP)
1	3	4	5	6	
2					
„Głos”/ Partycypacja	<p><i>Członkostwo w organizacjach/Dobrowolna praca</i></p> <p>Członek organizacji</p> <p>Aktywność w organizacji</p> <p>Finansowe wspieranie organizacji</p> <p>Dobrowolna praca na rzecz organizacji</p> <p>Deklarowanie czynnego udziału w organizacji polit.</p> <p>Pomoc dla innych (wolonariat)</p>	<p>-0,47*</p> <p>-0,36</p> <p>-0,30</p> <p>-0,43</p> <p>-0,17**</p> <p>-0,38</p>	<p>-0,23* (-,073*)</p> <p>-0,13 (-,075)</p> <p>-0,11 (-,063)</p> <p>-0,11 (-,130)</p> <p>-0,127* (-,154*)</p> <p>-0,29 (-,031)</p>	<p>-0,73**</p> <p>-0,99**</p> <p>-0,78**</p> <p>-0,43</p> <p>-0,169**</p> <p>-0,20</p>	<p>-0,49** (-,076**)</p> <p>-0,54** (-,130**)</p> <p>-0,47** (-,093**)</p> <p>-0,21 (-,063)</p> <p>-0,125** (-,150*)</p> <p>-0,19 (-,020)</p>
	<p><i>Członek partii polit./Udział w wyborach</i></p> <p>Członek partii polit.</p> <p>Udział w wyborach</p>	<p>-0,41</p> <p>-0,74**</p>	<p>-0,07 (-,176)</p> <p>-0,49** (-,082**)</p>	<p>-0,96**</p> <p>-0,133**</p>	<p>-0,28** (-,246**)</p> <p>-0,76** (-,167**)</p>
	<p>Demonstrowanie gadżetów wyborczych</p> <p>Kontakt z politykiem/urzędnikiem rządowym</p> <p>Praca w partii polit. lub działalność w org. politycznej</p> <p>Finansowe wsparcie partii, organizacji, grupy</p> <p>Udział w legalnej demonstracji</p> <p>Podpisanie petycji</p> <p>Bojkot produktów</p> <p>Udział w nielegalnej akcji protestacyjnej</p>	<p>-0,52*</p> <p>-0,56**</p> <p>-0,59**</p> <p>-0,80**</p> <p>.006</p> <p>.011</p> <p>.017</p> <p>-0,19</p>	<p>-0,12* (-,171*)</p> <p>-0,23* (-,107*)</p> <p>-0,13** (-,195*)</p> <p>-0,31** (-,155*)</p> <p>.001 (.031)</p> <p>.004 (.025)</p> <p>.005 (.052)</p> <p>-0,001 (-,221)</p>	<p>-0,07</p> <p>-0,63*</p> <p>0,065*</p> <p>-0,060*</p> <p>.015</p> <p>-0,08</p> <p>-0,16</p> <p>-0,38</p>	<p>-0,002 (-,032)</p> <p>-0,28* (-,109*)</p> <p>-0,16* (-,197*)</p> <p>-0,19* (-,138*)</p> <p>-0,003 (-,052)</p> <p>-0,004 (-,014)</p> <p>-0,005 (-,042)</p> <p>-0,005 (-,237)</p>

1	2	3	4	5	6
„Lojalność”	<p><i>Patriotyzm/Ksenofobia/Obywatelstwo</i></p> <p>Zgoda na melicznych/licznych imigrantów</p> <p>Imigranci zabierają/nie zabierają nam pracy</p> <p>Imigracja jest zła/dobra dla gospodarki</p> <p>Imigranci źle wpływają/nie wpływają na życie religijne</p> <p>Dobry obywatel bierze udział w wyborach</p> <p>Dobry obywatel działa w polityce</p>	<p>-0,99**</p> <p>-1,69**</p> <p>-1,29**</p> <p>-0,97**</p> <p>-1,43**</p> <p>-1,76**</p>	<p>-0,71** (.094**)</p> <p>-1,29** (-,131**)</p> <p>-0,98** (-,101**)</p> <p>-0,74** (-,075**)</p> <p>-1,10** (-,114**)</p> <p>-1,37** (-,132**)</p>	<p>-1,41**</p> <p>-1,91**</p> <p>-2,11**</p> <p>-1,70**</p> <p>-1,23**</p> <p>-1,81**</p>	<p>-1,100** (-,135**)</p> <p>-1,145** (-,156**)</p> <p>-1,163** (-,168**)</p> <p>-1,128** (-,136**)</p> <p>-1,095** (-,095**)</p> <p>-1,139** (-,137**)</p>
	<p><i>Uogólnione zaufanie do ludzi</i></p> <p>Nie można ufać/ludziom można ufać</p> <p>Ludzie wykorzystują innych/zachowują się fair</p> <p>Większość ludzi to egoiści/jest gotowa pomagać innym</p>	<p>-2,21**</p> <p>-2,38**</p> <p>-2,18**</p>	<p>-1,174** (-,171**)</p> <p>-1,186** (-,182**)</p> <p>-1,171** (-,168**)</p>	<p>-2,293**</p> <p>-2,287**</p> <p>-2,278**</p>	<p>-2,228** (-,226**)</p> <p>-2,225** (-,223**)</p> <p>-2,216** (-,214**)</p>

Źródło: ESS 2002, dane dla Polski i Słowenii; * p < 0.05; ** p < 0.01 wyróżnione tłustą czcionką.

Tabela 3. Związki między cynizmem politycznym (CP) a spójnością społeczną (SS) w Stanach Zjednoczonych, 2002

Komponent	Zmienna zależna spójność społeczna	Korelacja z cynizmem politycznym rho Spearmana	Korelacja z cynizmem politycznym d Somersa Zal. SS (Zal. CP)
„Głos”/ Partycypacja	<i>Członkostwo w organizacji/dobrowolna praca (wolontariat)</i>		
	Członkostwo w jakiejś organizacji	-0.095**	-0.064** (-.109**)
	Udział w zebraniu dot. kwestii szkolnych/samorządowych	-.011	-.007 (-.013)
	Praca na rzecz społeczności	-.035	-.023 (-.042)
	Praca z sąsiadami na rzecz wspólnej sprawy	-.043	-.027 (-.052)
	Dobrowolna praca w ubiegłym roku	-0.078**	-0.052** (-.090**)
	<i>Członkostwo w partii politycznej, udział w głosowaniu</i>		
	Członkostwo w partii politycznej	-	-
	Głosowanie	-0.057*	-0.035* (-.072*)
	<i>Partycypacja polityczna</i>		
	Próba wpływania na innych wyborców	.013	.008 (.016)
	Użycie symboli w kampanii wyborczej, np. plakietki	-0.067*	-0.027* (-.125*)
	Udział w spotkaniu przedwyborczym/konwencji	-.028	-.009 (-.066)
	Inna praca na rzecz partii/kandydata	-.046	-.012 (-.132)
Finansowe wsparcie kandydata	-.035	-.012 (-.079)	
Finansowe wsparcie partii	-.043	-.017 (-.086)	
Udział w akcji protestacyjnej	.026	.006 (.083)	
„Lojalność”	<i>Patriotyzm</i>		
	Jakie uczucia wzbudza w Panu/Pani flaga USA?	-0.186**	-0.131** (-.182**)
	Jak głęboko kocha Pan/i swój kraj?	-0.136**	-0.093** (-.141**)
	<i>Uogólnione zaufanie</i>		
	Nie można ufać/ludziom można ufać	-0.180**	-0.120** (-.207**)
Ludzie wykorzystują/zachowują się fair	-0.130**	-0.075** (-.172**)	
Większość ludzi jest egoistyczna/chętna do pomocy	-0.238**	-0.143** (-.303**)	

Źródło: NES 2002; * p < 0.05; ** p < 0.01 wyróżnione tłustą czcionką.

Podobny obraz uzyskujemy w przypadku Słowenii i Polski. Jeśli spojrzeć na komponent „głos” w zakresie spójności społecznej (tabela 2), znajdziemy słaby negatywny związek pomiędzy członkostwem w wielu organizacjach, udziałem w wyborach (głosowaniem) i różnymi innymi

konwencjonalnymi formami partycypacji politycznej a cynizmem politycznym. W Słowenii mamy do czynienia z negatywną korelacją między członkostwem w organizacjach i ich finansowym wspieraniem a cynizmem. W przypadku Polski te korelacje nie są znaczące. Aktywność społeczna i polityczna ma silniejszy negatywny wpływ na cynizm polityczny niż na odwrót. Odnośnie do komponentu „lojalność” znajdujemy silniejsze związki z cynizmem niż ma to miejsce w przypadku komponentu „głos”. Ksenofobia i postawy obywatelskie wykazują nieco silniejszą negatywną korelację z cynizmem politycznym, podczas gdy najwyższe wartości współczynników występują dla wskaźników uogólnionego zaufania do ludzi.

W przypadku Stanów Zjednoczonych współczynniki te wykazują na ogół niższe wartości niż w przypadku krajów europejskich (tabela 3). W wymiarze „głosu” jako komponentu spójności społecznej członkostwo w organizacjach i wykonywanie dobrowolnej pracy na rzecz społeczeństwa jest negatywnie skorelowane z cynizmem. Udział w wyborach (głosowanie) pozostaje w słabym związku z cynizmem politycznym, podobnie jak demonstrowanie gadżetów wyborczych takich jak plakietki czy naklejki. W przypadku USA najwyższe wartości współczynników stwierdzono dla komponentu „lojalność”. Przeciwnie niż to ustalono dla Holandii, cynizm i patriotyzm w przypadku USA są skorelowane negatywnie: im więcej cynizmu, tym mniej patriotyzmu. W zakresie zaufania do innych widać negatywny związek z cynizmem politycznym. Dwa na trzy współczynniki odnoszące się do zaufania do innych mają w przypadku Stanów Zjednoczonych niższe wartości niż w przypadku krajów europejskich. Są one jednak wyższe niż wartości współczynników w zakresie partycypacji. Odmiennie niż w trzech pozostałych krajach poddanych analizie, współczynniki „d” Somersa sugerują, że kierunek wpływu biegnie silniej od spójności społecznej do cynizmu niż od cynizmu do spójności.

Wnioski

Istnieje powszechna obawa, że jednostki, które cechuje cyniczne podejście do polityki, będą miały tendencję do wycofywania się z udziału w polityce i w życiu społecznym, a także będą wykazywać coraz niższy poziom zaufania do innych. Dowody empiryczne na poparcie tych obaw są jednak skąpe. Wysunęliśmy w związku z tym i poddały weryfikacji hipotezę, zgodnie z którą cynizm obniża poczucie

spójności społecznej na poziomie jednostkowym. Przeprowadzona analiza wykazała istnienie wielu znaczących statystycznie zależności o charakterze negatywnym.

Osoby cyniczne wobec polityki na ogół biorą mniejszy udział w życiu politycznym, są mniej zaangażowane w dobrowolne działania na rzecz społeczeństwa, mają mniejsze zaufanie do innych, są bardziej ksenofobiczne oraz negatywnie postrzegają wartości obywatelskie. Cynizm polityczny jest silniej skorelowany ze zmiennymi wybranymi dla opcji „lojalność” niż z tymi dla opcji „głos”. Może to wskazywać na fakt, że cynizm polityczny jest filtrowany przez postawy takie jak uogólnione zaufanie, duma z własnego narodu i ksenofobia, a te z kolei wpływają na poziom partycypacji. Z naszej analizy wynika też, że negatywny efekt, jaki komponenty „głosu”/„lojalności” wywierają na cynizm, jest we wszystkich badanych krajach silniejszy niż efekt postulowany przez hipotezę negatywnego efektu cynizmu na spójność społeczną.

Jeśli chodzi o różnice między badanymi krajami, okazało się niespodziewanie, że są one małe mimo zróżnicowanego poziomu spójności i cynizmu, a także pomimo faktu, że korzystano w analizie z różnych typów danych. Podobne trendy występują w każdym z badanych krajów. Niemniej jednak istnieją pewne odstępstwa od tego ogólnego trendu. W przypadku Stanów Zjednoczonych stosunkowo niewiele wskaźników uczestnictwa w życiu społecznym i politycznym pozostaje w związku z cynizmem. Efekty wywierane przez spójność na cynizm są tam znacznie silniejsze niż na odwrót, co zgadzałoby się z wydzwieniem Putnamowskiej teorii kapitału społecznego i jego potencjalnego wpływu na cynizm polityczny. Po drugie, w przypadku Słowenii konwencjonalne miary partycypacji politycznej okazały się znacząco bardziej skorelowane z cynizmem politycznym niż w przypadku Polski. W porównaniu z tymi dwoma krajami, Holandia i Stany Zjednoczone cechują się z kolei silniejszym wpływem uogólnionego zaufania na cynizm niż odwrotnym efektem, czyli wpływem cynizmu na poziom uogólnionego zaufania. Ponadto okazało się, że w przypadku Holandii cynizm jest pozytywnie skorelowany z patriotyzmem, podczas gdy w Stanach Zjednoczonych ta korelacja ma kierunek negatywny.

Podsumowując, hipoteza, zgodnie z którą cynizm polityczny przekłada się na niższy poziom poczucia spójności społecznej, nie może zostać odrzucona na podstawie danych zebranych dla porównywanych przez nas krajów, chociaż współczynniki przemawiające za nią mają niskie wartości. Z drugiej strony nie byłoby uprawnione twierdzenie,

że poziom cynizmu pozostaje w związku przyczynowo-skutkowym z zachowaniami i postawami typowymi dla spójności społecznej. Takie twierdzenie wymagałoby znacznie wyższych wartości współczynników. Ponadto, z uwagi na stwierdzone przez nas silne efekty wywierane przez spójność na cynizm, a nie na odwrót, związek przyczynowy założony w teorii wysuniętej przez Rothsteina (2003) i Della Portę (2000) należy poddać dalszej weryfikacji.

Bibliografia

- Adam F., 2005, *Social capital in Europe – Findings, trends and Methodological Disputes*, paper presented at the CONNEX Academic Workshop RG5, Social capital as catalyst of civic engagement and quality of governance, Bled, Slovenia, May, 20–22.
- Brehm J., Rahn W., 1997, *Individual-Level Evidence for the Causes and Consequences of Social Capital*, „American Journal of Political Science”, 3, 999–1023.
- Chan J., To H.P., Chan E., 2006, *Reconsidering Social Cohesion: Developing a definition and analytical framework for empirical research*, „Social Indicators Research”, 75, 273–302.
- Citrin J., Luks S., 2001, *Political Trust Revisited: Déjà vu All Over Again?* [w:] J.R. Hibbing, E. Theiss-Morse, *What is it About Government that Americans Dislike?*, Cambridge University Press, New York: 9–27.
- Dekker P., 2003, *Tussen sociale cohesie en politieke democratie*, „Economisch-statistische berichten”, 4398, D9-D11.
- Della Porta D., 2000, *Social Capital, Beliefs in Government, and Political Corruption* [w:] S.J. Pharr, R.D. Putnam (red.), *Disaffected Democracies. What's Troubling the Trilateral Countries?*, Princeton University Press, Princeton: 202–228.
- Eisinger R.M., 2000, *Questioning Cynicism*, „Society”, t. 37, nr 5, July–August, 55–60.
- Finifter A.W., 1970, *Dimensions of Political Alienation*, „American Political Science Review”, t. 64, June, 389–410.
- Hardin R., 1999, *Do we want trust in government?* [w:] M.E. Warren (red.), *Democracy & Trust*, Cambridge University Press, Cambridge: 22–41.
- Hemerijck A., 2002, *Over institutionele aanpassing en sociaal leren – een verhandeling geïnspireerd door Albert Hirschmans trits van Exit, Voice and Loyalty* [w:] T. Jaspers, J. Outshoorn (red.), *De bindende werking van concepten. Reflecties over participatie, binding en betrokkenheid in opvoeding & onderwijs, arbeid en zorg*, Amsterdam: Aksant, 4–48.
- Hirschman A.O., 1970. *Exit, voice, and loyalty: responses to decline in firms, organizations, and states*, Harvard University Press, Cambridge.
- Jenson J., 1998, *Mapping Social Cohesion: The State of Canadian Research*, „Canadian Policy Research Networks Inc.”, Renouf Publishing Co. Ltd., Ottawa.
- Kaase M., 1999, *Interpersonal Trust, Political Trust and Non-institutionalised Political Participation in Western Europe*, „West European Politics”, 22, 3 (July), 1–21.

- Levi M., Stoker L., 2000, *Political trust and trustworthiness*, „Annual Review of Political Science”, 3, 475–507.
- Newton K., 1999, *Social and Political Trust* [w:] P. Norris (red.), *Critical citizens. Global support for democratic governance*, Oxford University Press, New York: 169–187.
- Norris P., 1999, *Conclusions: The Growth of Critical Citizens and its Consequences* [w:] P. Norris (red.), *Critical citizens. Global support for democratic governance*. Oxford University Press, New York: 257–272.
- Putnam R.D., 1995, *Bowling Alone: America's Declining Social Capital*, „Journal of Democracy”, 6, 1, 65–78.
- Rothstein B., 2003, *Social Capital, Economic Growth and Quality of Government: The Causal Mechanism*, „New Political Economy”, t. 8, nr 1, 49–71.
- Schyns P., Nuus M., Dekker H., 2005, *Political Cynicism: The Measurability of a Disputed Concept*. Working paper. Leiden University: Department of Political Science.